

3. Samisk ungdom og norske byer – kulturer i endring

Astri Dankertsen

Sammendrag

Det stadig økende antallet samisk ungdom i byer skaper ikke bare nye samiske kulturelle uttrykk, men utfordrer også det norske samfunnet på nye måter. Kapitlet bygger på data fra den norske delen av prosjektet *NUORGAV – An Urban Future for Sápmi?*, hvor samisk ungdom, samiske organisasjoner og representanter for majoritetssamfunnets institusjoner i byene er intervjuet. I likhet med andre urfolk (Peters og Andersen 2013, s. 379–380), utfordrer de samiske ungdommene i byen den stereotypiske forestillingen om det «autentiske» og at urfolk «opprinnelig» hører til i rurale strøk. Den samiske befolkningens økende mobilitet har også innvirkning på identitet og tilhørighet, noe som innebærer at hva det vil si å være samisk, er i endring (Pedersen og Nyseth 2015). Dagens samiske ungdom er vokst opp i en tid hvor mange kamper er tatt før dem, og hvor de som generasjon har fått rettigheter som tidligere generasjoner bare kunne drømme om. Det er også en mye større politisk bevissthet knyttet til at samisk rett til språklig og kulturell utfoldelse også skal gjelde i byen, noe som igjen gjør at byen og det norske samfunnet nødvendigvis også må endre seg.

Innledning

I dette kapittelet vil jeg undersøke hvordan byer som steder transformeres gjennom samisk bypolitikk, og hvordan samisk ungdom bidrar til denne endringsprosessen gjennom å utfordre hvordan vi forstår stedene, og hva de er for oss. Byen er blitt en stadig viktigere arena for samisk kulturell utfoldelse. Stadig flere samer bor i dag i byer, og samisk språk og kultur i byene er blitt et viktig politisk satsingsområde både for samepolitikere og bypolitikere. Likevel er ikke dette alltid uten hindringer. Samisk urbanisering er en form for samfunnsendring som på mange måter bryter med hva som oppleves som «ekte samisk». Urfolksforskerne Evelyn Peters og Chris Andersen (2013) påpeker at urbane urfolkssamfunn ofte assosieres med en viss «out-of-place-ness». Ideer om autentisitet og stereotyper om hvor urfolk egentlig hører til, altså underforstått i rurale områder, gjør at urfolksurbanitet ikke passer helt inn i den stereotype oppfatningen av hvordan urfolk lever. Det er noe vi ser også når det gjelder hvordan urban samisk kultur vurderes både fra majoritetshold og samisk hold.

Vi lever i en tid hvor mangfold omfavnes som et mantra i hele den vestlige verden. Minoriteter som før har vært historisk eller konseptuelt ekskludert, inntar nå steder som før har vært reservert dem med privilegerte posisjoner i samfunnet. Det gjør disse endringsprosessene interessante å studere, fordi de belyser hvordan steder har blitt formet gjennom hva og hvem som har blitt inkludert og ekskludert. Sosiologen Nirmal Puwar (2004, s. 5) påpeker at øyeblikket da de historisk ekskluderte blir inkludert, ofte kan være veldig avslørende. Det forrykker status quo, samtidig som det synliggjør og avslører maktforhold i fortid og nåtid. Slike prosesser er dermed potensielt ubehagelige for alle parter, siden de utfordrer normer som tas for gitt for bruk av steder. Samtidig kan også det ubehagelige være spiren til kreative prosesser, hvor man tvinges til å tenke nytt rundt stedene og menneskene som beveger seg og fyller dem med innhold.

Jeg vil i kapittelet først redegjøre for det teoretiske rammeverket for hvordan vi kan forstå stedlige endringsprosesser. Deretter vil jeg redegjøre for det metodiske perspektivet kapittelet hviler på samt hva slags data kapittelet bygger på.

En sosioemosjonell forståelse av steder

Stedsidentitet som begrep inneholder en dobbelthet som på den ene siden omhandler selve stedets identitet og på den andre siden menneskers identifisering med stedet (se også kapittel 4). Geografen Tim Cresswell skriver følgende om steder og tilhørighet: «Noen ting eller personer tilhører noen steder og ikke andre. Hva ens sted er, er tydelig relatert til ens relasjoner til andre» (1996, s. 3, egen oversettelse). Det å tilhøre, eller ikke tilhøre et sted, er altså noe som kan beskrives som relasjonelt. Både steders identitet og menneskers identifisering med steder er pågående, komplekse og mangetydige prosesser. Stedene skapes hele tiden i samspill mellom individer, og mellom individer og deres materielle omgivelser. Steder er i kontinuerlig endring gjennom komplekse materielle, sosiale, emosjonelle, symbolske og politiske prosesser (Anderson og Smith 2001, Nyseth 2009, Dale og Berg 2013, Kramvig og Førde 2013). Ifølge geografen Doreen Massey (1994) må sted og rom alltid forstås relasjonelt, som sosiale relasjoner strukket ut i tid og rom. Massey påpeker om steder at det også involverer relasjoner som strekker seg utenfor de konkrete stedene, som knytter stedene til en rekke ulike prosesser i tid og rom. Det vil derfor være mange ulike syn på hvordan stedet defineres, hvor hvert syn representerer spesifikke artikuleringer av de sosiale relasjonene:

Det er et syn på steder som noe avgrenset, som noe som på varierende vis er knyttet til autentisitet, som noe særegent, fast og uproblematisk i sin identitet. [...] Hvis isteden det romlige er forstått i kontekst av tid og rom og formet av sosiale relasjoner på alle nivåer, vil et syn på et sted være en enkeltstående artikulering av de relasjonene, som et enkeltstående øyeblikk i disse nettverkene av sosiale relasjoner og forståelser. (Massey 1994, s. 5, egen oversettelse)

Som Massey påpeker, må derfor forstå steder i tid og rom, som et uttrykk for de relasjoner som inngår og skaper stedene. Det romlige er knyttet til komplekse og mangetydige prosesser, men det er samtidig også uløselig knyttet til maktrelasjoner. Steder oppleves og fortolkes derfor forskjellig alt etter hvor man befinner seg sosialt sett, noe som gjør at statiske og entydige definisjoner av stedet gjerne stemmer for noen, men ikke alle. I tillegg endrer gjerne stedene seg over tid. Massey (1994) argumenterer derfor for en mer dynamisk og mangetydig forståelse av steder, hvor ulike stemmer og endringsprosesser inngår i forståelsen av stedene. I en samisk sammenheng kommer det til syne

gjennom hvordan steder endres som følge av språklig og kulturell revitalisering og bysamisk politikkkutforming. Gjennom disse prosessene endres også stedene karakter, samtidig som det viser hvordan steder alltid vil være i endring og defineres på ulikt vis, alt etter hvilke relasjoner man inngår i.

Ved å studere hvordan stedene oppleves og konstrueres emosjonelt, kan vi også få en dypere forståelse av de sosiale og kulturelle endringsprosessene som stedene inngår i. Vi kan studere hvordan folk skaper og gjenskaper relasjoner til steder i dagliglivet også gjennom sosiale og emosjonelle prosesser, hvor tilhørighet, kjærlighet, hat, skuffelse, sorg, engasjement og glede inngår i ens opplevelser knyttet til stedene (Ahmed 2004a, 2004b, Hemmings 2005, 2010, Christiansen, Frydendahl og Pedersen 2013). Vi kan slik få øye på hvordan også de emosjonelle opplevelsene av stedene og de sosiale prosessene som foregår der, inngår som en viktig del av forhandlinger om hvordan stedene skal defineres (Buda 2015).

Sosiologen Sara Ahmed (2004b) hevder at normer og idealer reproduseres gjennom emosjoner som former både kropper og verdener. Opplevelser av behag og ubehag sier noe om hvilke kropper som passer eller ikke passer inn. Den behagelige opplevelsen av å ikke skille seg ut, kan analyseres som en form for privilegium hvor kropper og steder flyter i hverandre nærmest sømløst, og hvor man kan bevege seg rundt uten å skille seg ut, siden man automatisk «hører hjemme» der (Ahmed 2004b, s. 148). På denne måten ser vi hvordan de sosioemosjonelle prosessene knyttet til behag og ubehag synliggjør hvilke kropper som inkluderes, og hvilke som ekskluderes på ulike steder. Det kan igjen forstås i lys av de maktforholdene som er med på å definere hvordan stedene skal forstås.

Steder gjennomgår hele tiden en fornyingsprosess gjennom menneskelige, kroppslige og ekspressive handlinger. Steder er ikke statiske, men skapes og gjenskapes gjennom menneskelige handlinger. I likhet med andre steder blir byen kontinuerlig sosialt konstruert, brukt, opplevd og omformet av menneskene som forholder seg til den på ulikt vis (Thrift og Dewsbury 2000, Carlson 2004, Ryan og Wollan 2013). Endringene som har skjedd i forholdet mellom det urbane og det samiske, kan forstås i lys av teorier rundt stedlige prosesser. Ifølge Sara Ahmed (2004b) er det å føle seg komfortabel et privilegium som innebærer at man passer inn og blir i ett med stedet, mens det motsatte, det å føle ubehag, kan knyttes til det å ikke passe inn, det å skille seg ut og dermed bli ubehagelig synlig i mengden. Ahmed påpeker at ubehag i seg selv ikke nødvendigvis bare er negativt; det åpner opp for

nye muligheter som både kan være vanskelig og spennende. Det kan derfor også være en kilde til kreativitet og endring. Samtidig kan det å erkjenne sitt privilegium til å definere og passe inn også være en ubehagelig affære. Behag og ubehag kan derfor være nyttige utgangspunkt for å tenke rundt stedlige endringsprosesser, siden det er en viktig indikator på hvem som passer inn, og hvem som ikke gjør det, og følgelig hvilke maktforhold som inngår i de stedlige endringsprosessene. Ved å analysere opplevelser knyttet til ubehag kan man få øye på hvilke maktrelasjoner som inngår i den sosiale konstruksjonen av stedet.

Metode

Teksten bygger på kvalitative data hentet inn gjennom prosjektet *An urban future for Sápmi? The influence of Sámi youth organizing and political networking on the Sámi policies of Nordic cities (NUORGÁV)*, med data fra byer i Norge, Sverige, Finland og Russland. Jeg vil i dette kapittelet kun bruke data fra Norge. I prosjektet har vi gjort dokumentanalyser, medieanalyser og kvalitative intervjuer med samisk ungdom og aktivister i ungdomsorganisasjoner, samiske organisasjoner og politiske og administrative representanter for politiske institusjoner. Vi har deltatt på folkemøter, arrangementer, konserter og uformelle treff med samiske ungdommer. Vi har også fulgt sosiale medier, slik som facebooksider og -grupper som angår samisk ungdom. I tillegg har vi gjort studier av avisartikler, nettsider, stiftelsesdokumenter, vedtekter, møte-referat, bystyrepapirer og andre offentlige dokumenter.

Vi har brukt en semistrukturert intervjuguide. I intervjuene med representanter for majoritetssamfunnets institusjoner i byene har vi lagt vekt på hvordan de tilrettelegger for samisk språklig og kulturell utfoldelse i byene, og hvordan de samarbeider med samiske organisasjoner og miljøer. Vi har særlig lagt vekt på nettverk bestående av ungdom og politiske institusjoner, tilstedeværelsen av samiske organisasjoner og kulturelle arenaer i byen, infrastrukturen for å lære samisk språk, hvordan ulike aktører forstår byen som samisk eller ikke-samisk samt implementering av bysamisk politikk.

Når det gjelder dokumentstudiene, har vi særlig lagt vekt på hjemmesider og andre former for selvrepresentasjonsmateriale fra politiske og sivilsamfunnsaktører samt urfolkspolitiske planer, vedtak og prosjekter. Medieanalysene har vært særlig knyttet til debatter om samisk tilstedeværelse i byene og

bysamisk politikk, hvor vi analyserer hvordan ulike politikere, talspersoner, avisene selv og representanter for sivilsamfunnet uttaler seg om samisk tilstedeværelse i byene i aviser og sosiale medier. I prosjektet var vi opptatt av å undersøke hvordan samisk kultur og politikk i byene oppfattes av samiske ungdommer, samiske organisasjoner, byråkrater og politikere. I intervjuene kom det frem mange ulike oppfatninger om hva de respektive byene har vært historisk, men også ideer om hvordan byen som sted må endres for å gi plass til det samiske. Alle intervjupersoner samt sitater fra sosiale medier er anonymisert.

I prosjektet har vi valgt å basere oss på flere typer data. Ved å følge deltakerne på ulike arenaer kan man ifølge sosiologen Katrine Fangen (2010) få en mer helhetlig forståelse av deltakernes liv, inkludering og ekskludering. Fangen refererer til sosiologen Michael Burawoys (2000) bruk av begrepet «extended case method», hvor det å bevege seg med deltakerne i tid og rom gir større mulighet til å treffe potensielle deltakere til prosjekter i deres vante omgivelser. Man opparbeider seg kunnskap om steder og ulike kategorier mennesker. Ved å analysere affektive reaksjoner i situasjoner hvor samisk språk og kultur inkluderes eller ekskluderes i en urban kontekst, vil jeg analysere hvordan byene som steder konstrueres og rekonstrueres. Ved å studere hvordan byene som steder oppleves av dem som beveger seg i dem også på et emosjonelt plan, vil jeg undersøke hvordan det kan skapes, eller ikke skapes, rom for urbane samiske uttrykksformer gjennom stedlige inklusjons- og eksklusjonsprosesser.

Bysamisk politikk og motstand

I perioden før og under prosjektperioden skjedde det mye når det gjelder bysamisk politikktutvikling. Den bysamiske befolkningen har lenge vært et tema i samisk sammenheng, men debatten fikk ekstra fart på seg i forbindelse med debatten om å innlemme Tromsø kommune i forvaltningsområdet for samisk språk. Allerede i 1996 vedtok Tromsø bystyre «Handlingsplan for samisk kultur og næring i Tromsø». I denne planen var det fokus på utvikling av Tromsø som internasjonal urfolksby, oppvekstvilkår for samiske barn og unge, levende samiske lokalsamfunn og satsing på samiske næringer. I 2010 behandlet bystyret saken «Hva det vil innebære, og konsekvensene av at Tromsø kommune innlemmes i forvaltningsområdet for samisk språk».

Det ble i den forbindelse vedtatt at saken skulle behandles i 2011 som grunnlag for å søke om å innlemme Tromsø kommune i forvaltningsområdet for samisk språk.

I 2011 var det imidlertid valg, og de borgerlige partiene proklamerte at om de kom til makta, ville de trekke søknaden om å innlemme Tromsø i forvaltningsområdet, noe de også fulgte opp etter valget. Begrunnelsen som ble gitt, var usikkerheten rundt de økonomiske konsekvensene for kommunen samt det prinsipielle med at kommunen ikke ønsker å bli underlagt mer statlig styring, men heller ønsket mest mulig lokalt selvstyre. Debatten som oppsto, ble brutal og opprivende, hvor byens sameforening blant annet gikk til politianmeldelse etter ha mottatt en tegning med et hakekors i et samisk flagg, og det ble arrangert demonstrasjon utenfor rådhuset i Tromsø. Dette viser hvordan interessefelleskap og interessemotsetninger har betydning for stedsutvikling, hvor samtaler og meningsdannelser er viktig for å forme dominerende diskurser og motdiskurser (Schmidt, Guttu og Gundersen 2007, Røe og Vestby 2013). På grunn av hets og rasisme er mange av kommentarfeltene valgte mange av avisene å stenge kommentarfeltene. Jeg vil nå trekke frem noen av de mer moderate kommentarene for å vise hva slags type rasjonale som ligger bak motstanden mot samisk synliggjøring. Disse kommentarene viser hvordan debatten tydelig er knyttet til hvordan Tromsø som sted skal defineres. I en debatt ytres det at:

Vi bor i Norge, sier ikke mer!

I kommentaren kan motstanden analyseres som et uttrykk for et ønske om at Norge skal defineres som en monokulturell nasjon, og at samisk språk og kultur følgelig ikke bør synliggjøres i det offentlige rom. Det er imidlertid ikke noe rart at denne typen holdninger eksisterer i Norge, til tross for årtier med samepolitisk rettighetskamp og institusjonsbygging. Som sosiologen Grete Brochmann (2010) påpeker, har Norge inntil nylig vært et lite land med en relativt homogen befolkning. Det har også eksistert en oppfatning av at den unge norske nasjonen har vært sårbar kulturelt. Det har derfor vært viktig å vokte inngangsbilletten til folk fra andre kulturer, siden en del har fryktet at stor tilstrømning av folk fra andre kulturer vil rokke ved norske grunnverdier. Sosiologen Audun Sandberg (2009) poengterer at man har konstituert en ny demokratisk orden i nord, hvor også samene har blitt tilkjent rettigheter til eget språk, kultur og landressurser. Dette representerer en dramatisk endring

fra den gamle ordenen med suverene nasjonalstater, hvor nordområdene først og fremst hadde betydning for nasjonal sikkerhet frem til slutten av den kalde krigen. Usynliggjøringen av den samiske befolkningen i nord som følge av fornorskingspolitikken (jf. Bjørklund 1985) er også noe som kompliserer prosessen om å redefinere byer som Tromsø som samiske steder, noe dette kommentarfeltinnlegget synliggjør:

Tromsø er kanskje en samisk by, selv om det ikke bodde en eneste same der i 1861.

Her ser vi tydelig hvordan det at den samiske befolkningen er blitt usynliggjort, også medfører at den samiske befolkningen er skrevet ut av Tromsøs historie, noe som igjen gjøres til argument mot synliggjøring av samisk språk og kultur i Tromsø. Samisk kultur kan fort ende opp med å bli definert som noe fremmed, nærmest som en «innvandrerkultur» fra indre Finnmark, snarere enn noe som fra gammelt av hører til i Tromsø. Dermed oppstår det en situasjon hvor mange ikke kjenner seg igjen i den «nye» historien om Tromsø by, hvor samisk språk og kultur igjen skal gjøres til en del av Tromsøs identitet som sted. Mye av motstanden knyttet også opp til generell motstand mot samiske rettigheter, slik som i dette innlegget:

Om det var noen hatsk retorikk da «samesaken» verserte i Tromsø, har jeg ikke noen oversikt over. Imidlertid har jeg oversikt over den frekkhet og den kravmentalitet fra sameaktivistene som krevde å få endret bynavnet, og samiske rettigheter langt utover det vi andre nordlendinger har. Slikt skaper dessverre hatske følelser.

Her ser vi hvordan det som av samiske politikere oppfattes som kamp for å få være et likeverdig folk, med like rettigheter til å lære eget språk og egne tradisjoner, og til å ha rettigheter til vann og land som fra gammelt av også har vært befolket av den samiske befolkningen, isteden blir definert som «kravmentalitet» og «frekkhet». Det er ifølge denne kommentarforfatteren noe som kan forklare de hatske følelsene hos den ikke-samiske befolkningen, og gjør hatet mer berettiget. For daværende ordfører Jens Johan Hjort skulle konflikten rundt redefineringsen av Tromsø som også et samisk sted bli starten på en helomvending, hvor han i resten av sin ordførerperiode skulle bruke mye tid på samisk politikk. Søknaden om innlemmelse ble trukket, men det ble

vedtatt etter forslag fra Arbeiderpartiets representant Stein-Gunnar Bondevik at Tromsø kommune skulle søke å legge forholdene bedre til rette for samisk språk og kultur. Hjort skriver følgende i et blogginnlegg fra 2016 om stormen:

Det var den første politiske saken jeg satte meg grundig inn i. Mitt parti Høyre og jeg gikk imot. Det var mitt ansvar. Jeg kunne skrevet mye om bakgrunnen for denne beslutning, men jeg lar det ligge. Jeg nøyer meg med å konstatere at det gikk galt. Gruelig galt (Hjort 2016).

Hjort beskriver videre et «crash course» rettet mot politikerne i Tromsø kommune med representanter for det samiske samfunnet, ledet av Ketil Lenert Hansen, Helen Brandstorp og Ester Fjellheim. Det ble her vektlagt hvordan kunnskap om norske myndigheters brutale assimilasjonspolitik er viktig for å forstå dagens samiske situasjon, siden det er viktig for forsoningsprosessen i Tromsø kommune. Prosessen kulminerte i en samarbeidsavtale mellom Tromsø kommune og Sametinget 8. oktober 2013 (Hjort 2016). Hjort skriver i et leserinnlegg som en svar på kritikk for samarbeidsavtalen mellom Tromsø kommune og Sametinget:

Jeg mener avtalen er av meget stor betydning. Den innebærer forsoning. Den legger til rette for ivaretagelse av samisk språk og kultur i Tromsø, og den legger til rette for at Tromsøs befolkning og Tromsøs samiske befolkning kan leve side om side i gjensidig respekt for hverandre (Hjort 2013).

Som Jens Johan Hjort erfarte som fersk ordfører i Tromsø, er ikke samisk synliggjøring i byen uproblematisk. I kommentarfeltet under en artikkel om samisk skilting uttrykkes det at:

Jeg er helt imot å innføre samiske stedsnavn på offentlige skilt i Tromsø slik Sametinget ønsker. For det første var ikke samene verken de første eller de siste til å bruke dette landet, og vi kan gå ut fra at alle som har oppholdt seg en tid i et landområde har gitt navn til delene av landskapet. Det er ikke rimelig at samiske navn er de som også andre folkegrupper skal være nødt til å bruke. Samene har ikke mer eiendomsrett til landområdet enn alle andre som i dag er norske statsborgere og bebor området.

I dette innlegget ser vi tydelig en motstand mot å definere Tromsø som et samisk sted, med begrunnelse at Tromsø og Norge er definert som norsk. Kommentarforfatter erkjenner at alle folkeslag som har bodd i området, har gitt navn til deler av landskapet, men mener likevel at det å skille på samisk vil være å gi samene mer eiendomsrett til landskapet, med begrunnelse at alle norske statsborgere har eiendomsrett til landskapet. Norsk fremstår følgelig som det nøytrale språket, mens det å skille på samisk ved siden av norsk følgelig forstås som å markere at samene har vært der først. Vi ser her hvordan norsk som kategori ikke blir definert som en etnisk kategori, men snarere en nøytral og inkluderende kategori for alle.

Også i andre byer, slik som Alta og Bodø, har nettdebattene vært harde og opprivende. Da det stormet som verst etter at Bodø kommune hadde fått sitt første samiske skilt ved innkjørselen til Bodø sentrum, var det ifølge sjefredaktør i Avisa Nordland Jan Eirik Hanssen kommet mer enn 500 kommentarfeltinnlegg på nettsidene deres. Mange av innleggene var ifølge redaktøren voldsomt sterke og preget av et sterkt hat, og de måtte fjerne omtrent ti prosent av innleggene på grunn av rasistisk innhold (Larsen, Mandal og Pulk 2011). «Hatet og intensiteten mot samer har nådd et alarmerende nivå», uttalte han til NRK noen dager etter at skiltet var satt opp (Karlsen og Andersen 2011). Mange av kommentarfeltene er i ettertid stengt på grunn av rasisme og hets, og i de som fortsatt er åpne, er mange av de ekstreme ytringene fjernet, noe som gjør det vanskelig rent metodisk å studere dette som forsker. Noe er likevel tilgjengelig, og jeg vil nå ta for meg noen av innleggene som er postet i kommentarfeltene i tilknytning til kronikker og avisartikler på nett.

Arbeidet som ble gjort med samarbeidsavtalen mellom Tromsø kommune og Sametinget, ble starten på en bysamisk satsing fra Sametingets side, hvor flere byer meldte sin interesse. I 2015 inngikk Bodø kommune som andre bykommune i Norge en samarbeidsavtale med Sametinget etter inspirasjon fra den tilsvarende avtalen som Tromsø kommune inngikk to år tidligere. På selveste 6. februar, Samenes nasjonaldag, skrev Raymond Johansen og Aili Keskitalo under en tilsvarende samarbeidsavtale mellom Oslo kommune og Sametinget. De tre samarbeidsavtalene legger alle vekt på at de erkjenner at samene er et folk med felles historie, kultur, språk og tradisjoner, at stadig flere samer bor eller studerer i byene, og de refererer også til internasjonale avtaler og forpliktelser om urfolksrettigheter. For Tromsø og Bodø legges det

vekt på at byene fra gammelt av har hatt samisk bosetning, og at samisk språk og kultur derfor er en viktig del av byenes felles kulturarv. Som det står i avtalen mellom Bodø kommune og Sametinget:

Likeså konstateres at Bodø har hatt samisk bosetning fra eldre tid og fram til i dag, at kommunen i dag har ei voksende samisk befolkning, at kommunen også er vertskapsby for et antall samiske studenter (Bodø kommune/ Sametinget 2015).

Slik skjer det ren reforhandling om hva Bodøs stedsidentitet er, hvor det samiske blir skrevet inn i historien der det før har vært usynlig. Bodø kommune tar på denne måten sin del av ansvaret for å bringe det samiske frem der det før har forsvunnet på grunn av tidligere tiders fornorskingspolitikk. Debatten rundt det samiske skiltet ved innkjøringen til Bodø sentrum fikk det til å koke i kommentarfeltene i nettavisene. En kommentarforfatter skriver:

Så ta ned det samiske skiltet da!! Jeg husker da vel den enorme debatten om det skiltet, nesten INGEN ville ha det utenom politikerne. Jeg har selv bodd i Bodø, og et samisk skilt hører virkelig ikke til byen hvis man ser på bybildet. Da skal isåfall hele Norge få det.

I denne kommentaren ser vi hvordan det brukes som argument at det kun er politikere som ønsker samiske skilt, og at skiltet angivelig er noe som er uønsket blant byens øvrige befolkning. Vi ser hvordan kommentarforfatter uttrykker seg ved hjelp av ekstra utropstegn og capslock, noe som gir innlegget en viss aggressiv karakter. Igjen brukes den historisk sett usynliggjorte samiske kulturen som argument for å opprettholde usynliggjøringen av samisk språk og kultur i Bodø. Siden samisk språk og kultur ikke er synlig i bybildet for majoritetsbefolkningen, har et samisk skilt ingen berettigelse. En annen skriver:

Hvorfor i helvete skal det være ett 'bådåddjo' skilt i bodø?? nei fortsett og riv det ned, lenge leve anti samiske motstands-bevegelsen i BODØ.

Her ser vi hvordan det i likhet med hvordan debatten utspilte seg i Tromsø, trekkes frem at Bodø som sted først og fremst er definert som norsk. Det emosjonelle engasjementet i innlegget synliggjøres gjennom bannskap og capslock, noe som er vanlig i kommentarfeltsammenheng. Selv om Bodø kommune fra gammelt av har hatt en samisk tilstedeværelse, er denne i dag lite synlig for majoritetsbefolkningen, noe som igjen brukes for å så tvil om berettigelsen til å synliggjøre Bodø som samisk sted. Vi ser også hvordan denne kommentarforfatteren i likhet med en av kommentarene fra Tromsø knytter motstanden opp til en mer generell motstand mot samiske rettigheter. Debatten engasjerte også flere politikere, både lokalt og nasjonalt. Daværende ordfører kandidat Tom-Cato Karlsen uttrykte i media at han skulle bli ordfører i Bodø, ikke i Bådåddjo, mens Per Willy Amundsen uttrykte at:

Selv om man er uenig i at man skal benytte samiske skilt, er det ikke invitasjon til å bedrive hærverk på offentlig eiendom. Men det illustrerer det sterke engasjementet, fordi det handler om identitet: Man føler at man blir fremmed i egen by når man skal påtvinges et språk en håndfull personer kan gjøre seg forstått på. Det skaper følelser og engasjement (Enerstvedt og Mikkelsen 2012).

I Bodø meldte det seg også en annen debatt – denne gangen internt i de samiske miljøene. Det samiske skiltet inneholdt det lulesamiske navnet og ikke det pitesamiske. Dette skyldes at det ikke eksisterer en godkjent pitesamisk ortografi, noe som gjorde at debatten også ble ekstra opprivende for byens samiske befolkning. I boka *Från Kust til Kyst. Åhpegattest Åhpegáddáj. Møter, miljø og migrasjon i pitesamisk område* trekker Bjørg Evjen og Marit Myrvoll (2015) frem hvordan det pitesamiske området ofte har en tendens til å forsvinne eller inkluderes i det lulesamiske området, samtidig som det er et ønske fra de pitesamiske miljøene om å synliggjøre det særegne ved pitesamisk språk og kultur. I tillegg har området også et sterkt innslag av reindriftsfamilier fra nordsamisk område, mens pitesamisk reindrift ble fortrent. Fra 1999 og frem til i dag har det foregått en revitalisering i det pitesamiske området på norsk side, med tilhørende institusjonsoppbygging, slik som Duoddará Ráffe (Viddas fred) – pitesamisk kultursenter. Det er derfor ikke spesielt merkelig at en markering av samiskhet i Bodø etterfølges av diskusjoner rundt hvilke deler av samisk kultur som synliggjøres. Pitesamenes ønske og krav om å bli hørt og sett også i bysammenheng er noe som også dukket opp da Bodø kommune

vedtok å etablere et samisk språksenter i kommunen. Her fikk etter hvert pitesamene gjennomslag for at pitesamisk språk skulle inkluderes i den planlagte språksatsingen i kommunen. Da språksenteret høytidelig ble åpnet av samsingspresidenten, ordføreren og fylkesmannen i Nordland, ble også språksenterets særskilte ansvar for pitesamisk språk derfor trukket frem i talene.

Stedets identitet og individenes identifisering med stedet blir derfor reforhandlet i tid og rom, noe som synliggjør steders kompleksitet og mangetydighet (jf. Massey 1994). Som vi ser i de opprivende og emosjonelt ladete debattene knyttet til synliggjøring av samisk språk og kultur i byene, er også stedsidentitet noe som har emosjonelle sider. Som geografen Per Gunnar Røe og sosiologen Guri Mette Vestby (2013, s. 47) påpeker, kan mangfold av stedsidentifikasjoner akkumuleres som ulike lag over tid, som en mangfoldig historisk geografi. Samtidig vil det alltid være uenighet om hva som er den «rette» stedsidentiteten. Vi ser derfor at debatten rundt samisk språk og kultur i byene har bidratt til å synliggjøre rasismen og motstanden mot samiske tiltak, noe som paradoksalt nok har ført til en økt satsing på samisk språk og kultur i byene. I avtalene mellom byene og Sametinget forplikter partene seg også til å arbeide aktivt for å forhindre diskriminering. Det knyttes opp til kommunenes og Sametingets øvrige arbeid. I avtalen mellom Oslo kommune og Sametinget står det at:

Overordnede prinsipper for Oslo kommunes mangfoldsarbeid er nedfelt i verdiplakaten OXLO Extra Large – en by for alle, og ligger til grunn for dette samarbeidet. Sametingets overordnede prinsipp er å legge forholdene til rette for at samene, som et folk, med de rettigheter som følger av det, kan sikre og utvikle språk, kultur og samfunnsliv (Oslo kommune/ Sametinget 2013).

Her knytter avtalen det samiske arbeidet opp mot det øvrige mangfoldsarbeidet som gjøres i Oslo, i tillegg til å referere til Sametingets overordnede oppgaver knyttet til å legge til rette for samisk språk, kultur og samfunnsliv. På denne måten blir avtalen ikke bare en del av arbeidet for samiske rettigheter, men knyttes opp mot Oslo kommunes overordnede politikk. På denne måten får også Oslo kommune eierskap i den samiske byutviklingen. På denne måten forandrer ikke bare det samiske samfunnet seg til å inkludere urbane perspektiver, også det norske endrer seg i møte med samisk politikkutvikling.

Ungdom og politikk

Den samiske ungdomsorganisasjonen Noereh! ble i prosjektperioden styrket på organisasjonssiden ved at det ble opprettet to lokallag i henholdsvis Tromsø og Oslo, etter at organisasjonen hadde fungert utelukkende som en nasjonal organisasjon siden oppstart. Det hadde trolig sammenheng med at det både i Oslo og Tromsø var bosatt styremedlemmer i tillegg til at de hadde en relativt stor medlemsmasse, særlig blant studenter. I perioden skjedde det også mye i Norge når det gjelder samisk ungdomsorganisering. Etter en periode med lite aktivitet etter at ungdomsorganisasjonen Davvi Nuorra ble tvunget til å legges ned på grunn av økonomiske problemer, gikk samisk ungdom inn i en ny og aktiv periode etter opprettelsen av Noereh! i 2009. Noereh!, som betyr ung på sørsamisk, beskriver seg selv på hjemmesidene slik:

Noereh! er en samisk ungdomsorganisasjon på norsk side av Sápmi. Organisasjonen har et partipolitisk og livssynsmessig nøytralt ståsted, og er åpen for all samisk ungdom. Medlemmene våre er mellom 12 og 30 år, og befinner seg over hele landet. Noereh! skal gi samisk ungdom en felles møteplass, og være en slagkraftig og sterk samisk ungdomsorganisasjon som skal tale for samiske ungdommer. Hos oss kan alle delta; vi har ingen benkeplasser (Noereh! u.å.).

I motsetning til politiske ungdomsorganisasjoner som NSR-U og AUF som er knyttet til politiske voksenorganisasjoner og partier, er ikke Noereh! politisk på samme måte som disse. Noereh! ønsker å være en organisasjon som er åpen for alle, og på denne måten være en inkluderende organisasjon som fremmer samisk språk og kultur på måter som engasjerer ungdom. Som Kristin, styremedlem i Noereh!, sier, har det vært en utfordring for organisasjonen å rekruttere medlemmer, særlig blant de yngste. Mens det var en viss kontinuitet i Davvi Nuorras medlemsmasse, hvor eldre søsken og familiedlemmer gjerne var viktige for å rekruttere de yngste, manglet Noereh! den drahjelpen. Hun nevner at hun selv ble rekruttert inn i Noereh! gjennom søsteren. Hun ler og sier at styreverv også har vært en viktig rekrutteringsstrategi: «Rekrutteringsstrategien har vært litt sånn 'kan ikke du sitte i styret, det er så vanskelig å finne folk'» (Kristin, Tromsø).

De har derfor bevisst prioritert å legge årsmøtene til samiske lokalsamfunn for å rekruttere nye ungdommer inn i organisasjonen, og har på denne måten

fått medlemmer i mange samiske lokalsamfunn. Samtidig har det vært en utfordring å kun være en nasjonal organisasjon med styremedlemmer spredt over hele landet, siden det da har vært vanskelig å ha arrangementer utover årsmøtene. Hun sier at det er vanskelig å bare lage lokallag om det ikke er noe stemning for det, og ingen ønsker å engasjere seg.

I løpet av prosjektperioden kunne vi observere en eksplosiv utvikling både når det gjaldt bysamisk politikkutvikling og samiske aktiviteter i byene. Det var stadig flere samiske ungdomsarrangementer, slik som samiske konserter, demonstrasjoner, foredrag, treff, kurs og lignende. Vi deltok selv på flere ungdomsarrangementer, hvor ungdommer, og andre som bare føler seg ung til sinns, fra mange samiske områder møtte opp i kofter eller andre samiskinspirerte klær. En annen viktig aktivitet som ble startet opp i perioden, var nasjonal koftefest, som første gang ble arrangert 10. april 2014 etter initiativ fra Noereh!. Det er en dag hvor samer oppfordres til å ta på seg kofte eller samiskinspirerte klær og dele bilder på sosiale medier med emneknaggen #gápptebiejvve. Dagen har blitt arrangert hvert år siden med stor suksess. Samer i alle aldre, men særlig ungdom, deler bilder av seg selv i kofter fra skole, studiested, arbeidsplass, på kafé eller i fritidsaktiviteter. Dagen har revitalisert samisk hverdagskoftebruk på en måte som har gjort koftebruk tøft og kult, hvor samisk ungdom uansett bosted kan ikle seg kofte i det daglige.

Usynlighet og stereotyper

I prosjektet ser vi store forskjeller mellom byene når det gjelder synliggjøring av samisk språk og kultur samt i hvilken grad det er et aktivt samisk miljø. Det store samiske miljøet i Tromsø gjør at byen tiltrekker seg mange samiske studenter. Káre er student i Tromsø og sier at hun elsker å gå i kofte og ha på seg samiske klær, smykker eller lignende. I intervjuet viser hun frem noen samiske smykker som hun har på seg den dagen, for å illustrere poenget. Ofte må hun forklare og fortelle om sin samiske bakgrunn når hun møter folk, særlig siden hun har et samisk navn. Hun sier at hun flyttet til Tromsø blant annet fordi hun visste at det var et stort samisk miljø i byen: «Det er mange i Tromsø som viser at de er samer. Det er bra» (Káre, Tromsø).

For studenter som Káre er dette med på å gjøre byen attraktiv også i en samisk sammenheng. Som vi ser i sitatet over, opplever Káre at samisk språk

og kultur er synlig i Tromsø, noe hun synes er positivt. Det gjør at samisk ungdom som Kåre både kan være en del av et yrende byliv og samtidig oppleve at de får være en del av sin egen kultur. Det er også noe som andre samer påpeker, som Markus, en tidligere student som nå har flyttet fra Tromsø:

Generelt sett, det å være samisk student i Tromsø og være med i miljøet, var jo fabelaktig. Jeg er veldig sosial av person og liker å engasjere meg, og har aldri fått så mye venner som jeg fikk der, og det er venner jeg har fortsatt selv om jeg ikke har sett dem på flere år. Du bygger jo et nettverk. Det var en veldig fin periode (Markus, Trondheim).

For Markus har det vitale samiske miljøet i Tromsø vært en viktig del av å forme ham som menneske, og minnene fra studietiden i Tromsø, samt nettverket som han skapte i den tiden, er fortsatt en viktig del av livet hans. Selv nå som han bor i Trondheim, trekker han frem Tromsø når vi snakker om bysamer. Det viser hvor viktig Tromsø er som by i samisk sammenheng, siden det er et sted hvor unge samiske studenter møtes og danner nettverk som kan være viktige for dem resten av livet. Likevel er det vesentlig å huske på at selv om samisk språk og kultur er synlig og tilgjengelig for samiske studenter, betyr ikke det nødvendigvis at den er så synlig for majoritetsbefolkningen. Samisk ungdom kjenner kanskje igjen moderne samisk mote, slik som klærne fra Graveniid eller Stoorstálka, men det er ikke nødvendigvis slik at ikke-samer alltid gjenkjenner disse klærne som spesielt samiske. Det blir et slags «hemmelig språk» hvor samer kan gi seg til kjenne for andre samer i det offentlige rom, noe som gjør at samisk kultur blir veldig synlig for samisk ungdom, mens den samiske kulturen for ikke-samer fortsatt fremstår som relativt usynlig, siden man ofte har en tendens til å legge vekt på stereotypiske, symbolske dimensjoner ved samisk kultur snarere enn de hverdagslige.

Vi ser på denne måten hvordan forskjellige mennesker skaper og gjenskaper ulike relasjoner til steder i dagliglivet, slik at stedet får ulik betydning alt etter hvilke relasjoner som får betydning. For samiske studenter har Tromsø som sted en viktig samisk identitet som nærmest er usynlig for andre som ikke er en del av disse miljøene. For mange samer i Tromsø ble derfor bråket rundt innlemmelsen i det samiske forvaltningsområdet og samisk skilting noe temmelig uventet, siden byen i deres dagligliv ofte kan fremstå som veldig samisk:

Det er komisk at folk går helt i flammene over et samisk skilt i Tromsø. Det er rart at folk kan være så sinte på sin nærmeste nabo. Slapp av liksom! Jeg blir helt oppgitt over debatten. Det blir tåpelig (Kåre, Tromsø).

I sitatet ser vi hvordan Kåre reagerer med oppgitthet over konfliktene knyttet til samisk skilting i Tromsø. For unge studenter som Kåre, i et aktivt samisk miljø, kan det oppleves som både overraskende, frustrerende og komisk at andre opplever samisk språk og kultur som så fremmed. Det at Kåre bruker som beskrivelse at «folk kan være så sinte på sin egen nabo», viser hvor nært det norske og samiske er i Tromsø, samtidig som det sosialt sett er svært fjernt. Det synliggjør hvordan steder kan oppleves svært forskjellig av individer som befinner seg svært nær hverandre. Mens Tromsø for Kåre er en svært samisk by, kan det samiske i Tromsø være helt fraværende for hennes nabo. Selv om samisk språk og kultur er en viktig del av mange folks hverdag i Tromsø, er det ikke nødvendigvis så veldig synlig i det offentlige rom, noe også Kåre påpeker i intervjuet:

Jeg håper at det åpner et samisk hus snart. Det samiske er i dag veldig lite synlig. Det er vanskelig å komme inn i organisasjonene også. Man må aktivt oppsøke dem selv. Det er mye blåblå politikk nå, men Jens Johan Hjort har gjort mye positivt for det samiske i Tromsø. Men det blir mye fine ord og lite praksis (Kåre, Tromsø).

Kåre påpeker her viktigheten av at også lokalpolitikere løfter det samiske perspektivet opp på agendaen. Som Kåre påpeker, har Jens Johan Hjort gjort mye for å synliggjøre samisk tilstedeværelse i Tromsø og nødvendigheten av å jobbe for å inkludere samiske perspektiver i større grad i den bysamiske politikken. Imidlertid kan det, som Kåre påpeker, være en fare for at det oppfattes som kun fine ord om det ikke følges opp med en offensiv samisk bypolitikk, hvor samisk språk og kultur får en mer synlig posisjon i byens offentlige rom. Sitatet viser også spennet mellom forventninger og praksis. For samiske ungdommer som er vokst opp i en tid hvor rettigheter og muligheter når det gjelder samisk språk og kultur, er langt bedre enn for tidligere generasjoner, kan skuffelsen også bli stor når man oppdager hvor tregt politiske og kulturelle endringer går.

Du merker at det ble mer synlig i Tromsø. Det med den rasismen ble jo bare en liten flekk på papiret, jeg lot meg ikke prege av det. Idioter finner man jo uansett. Men i den perioden ble det jo tydelig at det var en del folk som satt på gammelt tankegods, de hadde en skaprasist som fikk muligheten til å komme ut når det stod på (Markus, Trondheim).

Markus påpeker at rasismen mot samer ble mer synlig i debattene som gikk, noe som overrasket mange samer i Tromsø, slik som Kåre og han selv. For unge samer vokst opp i en tid hvor samisk språk og kultur har gått fra å være noe stigmatiserende til å bli en positiv kraft, var møtet med det Markus karakteriserer som «gammelt tankegods» ubehagelig. Selv om Markus sier at han ikke lot seg prege av det, er det åpenbart i sitatet at det likevel er et tema som opptar ham. Samtidig har bråket rundt forvaltningskommunestatusen og samisk skilting i Tromsø også vært med på å synliggjøre hvordan samisk kultur faktisk er en del av Tromsø som sted. Det er også noe vi ser i debattene som gikk da Bodø fikk sitt samiske skilt. I intervjuet med Alexander, en same i begynnelsen av tjuetårene i Bodø, spør jeg ham om hvordan han har reagert på de negative kommentarene i skiltdebatten. Han svarer:

Det er bare sånn man må regne med. Jeg har flere ganger hørt at folk har slengt lappjævel etter meg på byen og sånn, men det er bare noe man må regne med. Det er sånn det er mange steder i Nord-Norge. Generelt sett synes jeg det går greit. Man må ikke bry seg om sånt. Det er mye kunnskapsløshet, at folk ikke vet at det bor samer andre steder enn i indre Finnmark. Man må begynne med lærere i skoleverket. Elevene må lære at det finnes mer enn bare gammel kultur, man må få med historien, men også hvordan det er i dag. Jeg husker selv hvordan det var på skolen. Det er bra at de samiske veiviserne¹ reiser rundt og forteller om samisk kultur. De viser mer hvordan det er i dag. Det trengs mer kunnskap enn som så også. Ikke bare museumsgjenstander (Alexander, Bodø).

Mens Markus trekker frem «gammelt tankegods» som forklaring på motstanden mot synliggjøring av samisk språk og kultur i byene, nevner Alexander kunnskapsmangel som en mulig forklaring. Som vi ser i sitatet, mener han at

¹ Samiske veiviserer er en ordning finansiert gjennom Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Fire samiske ungdommer velges ut hvert år og får opplæring på Samisk høyskole i Kautokeino. De reiser landet rundt og informerer om samisk språk og kultur på videregående skoler og andre steder der ungdommer møtes.

det er viktig å synliggjøre at samisk kultur er mer enn en museumsgjenstand, altså i overført betydning at samisk kultur er en levende kultur på lik linje med norsk kultur.

Man skal ikke se bort fra at, altså det finnes jo rasisme her også. Det er stor motstand mot å skilte på samisk her i Sør-Trøndelag. De som prøver på det, de møter motstand. Det er greit å være samisk så lenge du ikke sier så mye om det. (Markus, Trondheim)

Vi ser her at Markus sier at det er motstand mot å skilte på samisk, og at han opplever at det å være samisk helst er noe man bør skjule for å passe inn i Trondheim. Det viser hvordan samisk språk og kultur er noe som ofte oppfattes som «out of place» i en urban kontekst. Selv om Markus sier at det er mye rasisme i Trondheim, handler debatten om noe mer enn bare direkte rasisme. Den handler også om konseptuelle og diskursive sider ved samisk språk og kultur som kolliderer med det som oppleves som urbant, hvor det oppleves som å ikke riktig passe inn. Når noe ikke passer inn, kan det potensielt vekke motstand siden det bryter med de gitte normene for sosial interaksjon i det urbane rom.

Samisk kultur i byen – en kuriositet?

Selv om samisk språk og kultur ofte assosieres med det rurale livet og ikke det urbane, har det likevel skjedd mye når det gjelder å synliggjøre samisk språk og kultur i byene. Samtidig ser vi i prosjektet at det også kan by på utfordringer, siden de kulturelle elementene som synliggjøres i byene, ikke alltid sammenfaller med for eksempel hvordan samisk ungdom i byene opplever seg selv og sin hverdag. Selv om byene er svært ulike når det gjelder deres relasjon til samisk språk og kultur, er det likevel noen fellestrekk i hvordan samisk kultur konstrueres i en urban kontekst. Márjá forteller om sine erfaringer med å flytte til Alta for å gå på skole.

For meg er det jo litt vanskelig til tider å være samisk her. Fordi man ofte kommer i situasjoner der man må forsvare det at man er same. [...] Det virker som det er veldig fjernt for mange her. Det er uvant for meg at den andre personen overhodet ikke har kjennskap til det samiske selv om de bor i Finnmark. Det var merkelig å komme hit. (Márjá, Alta)

I sitatet ser vi tydelig hvordan «det samiske» ikke passer helt inn i Alta, selv om Alta ligger i et område som fra gammelt av har hatt samisk bosetning. Når hun sier at «det er litt vanskelig til tider», synliggjør det ubehaget som hun opplever ved at det å være samisk ikke er helt forenelig med dagliglivet i Alta. Når hun beskriver det som «merkelig», kan det analyseres som å være «out of place» (jf. Cresswell 1996), hvor det å synliggjøre samisk språk og kultur ikke hører hjemme på stedet. Det blir noe som må forsvares, snarere enn noe som er en del av hvordan byen defineres som sted. Hun sier videre at: «Kanskje folk er mer opptatt av å være urbanisert og sånn. Jeg merker i det hele tatt veldig lite samisk fokus» (Márjá, Alta).

I sitatet ser vi hvordan samisk kultur og det urbane oppleves av Márjá som noe som ikke passer sammen. «Urbanisert» blir her et uttrykk for en væremåte hvor det ikke er rom for samisk språk og kultur. Snarere enn å skli ubemerket inn som en del av stedet (jf. Ahmed 2004b: 148), blir man noen som skiller seg ut, og man blir nødt til å forsvare sin tilstedeværelse i Alta. Andre typer reaksjoner kan være å bli joiket etter, få slengbemerkinger eller lignende om man har på seg kofte i det offentlige rom. Anders, en samisk student i Trondheim, forteller om noen av reaksjonene han har fått når vi spør ham om hvordan han føler at den generelle holdningen til samer er i Trondheim:

Spørs hvem du prater med. Jeg har møtt folk som sier de hater samer, og jeg har møtt folk som sier de synes det er kult og eksotisk. De fleste tror jeg faktisk tilhører den siste kategorien. Men jeg tror fortsatt det er mye fordommer og stereotypier. Og som regel om noen nevner at man er same, så kommer det en joik eller ett eller anna, det er jo vanlig. Så drar de den der Melodi Grand Prix-joiken. (Anders, Trondheim)

Som vi ser i sitatet, er Anders' erfaringer at mange opplever samisk kultur som eksotisk, men da i en positiv forstand. Som urfolksforskeren Rauna Kuokkanen (2000) påpeker, blir samisk kultur ofte presentert gjennom stereotypier og eksotifisering, og vurdert etter hvor «autentisk» det er, snarere enn å bli behandlet som en levende kultur av i dag. Dette kan også forstås som en del av en form for rasistisk tankegods hvor kulturer blir rangert hierarkisk, og hvor noen kulturer fryses i tid og rom. På denne måten blir også fordommer og stereotypier reproduisert, noe som igjen reduserer handlingsrommet for å synliggjøre samisk kultur i byer som Trondheim. Samtidig er det ikke sikkert

at alle som joiker etter samer i Trondheim, nødvendigvis gjør det av rasistiske grunner. Det kan like gjerne være en reaksjon på opplevelsen av å se noe som ikke passer inn, slik at det blir en form for humoristisk måte å sanksjonere handlinger som bryter med forventninger til hvordan folk skal oppføre seg i en by på. Joikingen blir dermed en måte å redusere ubehaget som oppstår i situasjoner hvor samisk kultur synliggjøres der den normalt sett ikke gjør det på. Det å bli joiket etter er noe som flere av ungdommene forteller om. Yngve, en student i Oslo, forteller noe lignende:

Man joikes mye til i Trondheim og Oslo, «Sámiid eadnan». Det er jo litt morsomt å bli anerkjent, at folk faktisk anerkjenner kofte. Men det er slitsomt at det er det man møter konstant. Den joikinga. At det føles som det er det majoritetsbefolkninga knytter til samisk kultur. Den ene joiken som var i Grand Prix. (Yngve, Oslo)

Det interessante i dette sitatet er at det kan synes som om Yngve også ser det positive i å få reaksjoner når han har på seg kofte. Det å bli joiket etter blir dermed en pervertert form for anerkjennelse, snarere enn en form for rasisme. Samtidig sier han også at han synes det er slitsomt, noe som viser hvordan det å bryte grensene for hva som er akseptabelt i det offentlige, urbane rom ofte medfører et visst ubehag. Ved å være sosialisert inn i de uformelle normene for hvordan man skal oppføre seg i det urbane, offentlige rom, kan ubehaget leses som en form for reaksjon på sitt eget normbrudd. Det viser hvordan byene som steder ikke nødvendigvis gir så mye rom for synliggjøring av samisk kultur i dagliglivet. Som vi ser, reproduseres usynliggjøringen av samisk språk og kultur i byen gjennom sirkulering av ubehag. Samtidig kan også forsøk på å synliggjøre samisk kultur fra majoritetsbefolkningen også medføre et visst ubehag, slik Anders beskriver:

I forbindelse med Studentlekene så spurte de om jeg kunne stille opp og joike oppi Granåsen. Det var noe skiløp oppi der da. Så i tillegg trengte de noen som kunne fortelle litt om samer og sånn. Men akkurat hva slags intensjon de hadde med det, det vet jeg ikke.

[Stilte du opp?]

Nei, det passet ikke, så jeg orka ikke å forhøre meg så dypt om hva det gikk i. Jeg måtte jo ha vurdert om det var et verdig opplegg, eller bare å stille opp i kofte og dra en joik for å vise at. (Anders, Trondheim)

I dette sitatet kan vi ane et visst ubehag og mistenksomhet i Anders' reaksjoner på forespørselen. Vi ser her hvordan Anders frykter at han snarere enn å bli en kunnskapsformidler av samisk kultur, heller vil bli gjort til en stereotypisk fremstilling av en same. Vi ser her hvordan samisk kultur gjerne oppfattes gjennom eksotiske og stereotypiske representasjoner, snarere enn å gjenspeile dagens samiske samfunn. Maria, en student i Trondheim som har engasjert seg mye i det samiske miljøet, sier:

Som når biskopen sier at saemien «beriker kirka» når han snakker til forsamlinga. Jeg vil være en del av kirka, jeg er ikke bare en «berikelse». Nå vet jeg at biskopen kanskje ikke mente det på det viset. Men det er litt dårlig handverk «Samer beriker vår kirke», jeg tenker «jeg har da alltid vært her». «Er det kofta som har verdi ved at jeg er i kirka, og ikke det at jeg er her?» Å være en «berikelse» er ikke noe honnørord for meg. [...] Man har en historie som gjør at man blir sensibel på sånt. Når skal jeg bli ferdig med å være en berikelse og en kuriositet, når skal jeg få lov til å være med og eie rommet på samme måte som alle andre? Den mistilliten kjenner jeg på sjøl, når biskopen sier at «samene beriker kirka». (Maria, Trondheim)

I dette sitatet ser vi tydelig hvordan også det å bli synliggjort kan medføre ubehag om det ikke skjer på rette premisser. Som Maria påpeker, vil hun være noe mer enn en «berikelse», og at det ikke nødvendigvis er noe positivt for henne å være «en berikelse». Hun vil være mer enn en fin kofte. Det kan forstås som et uttrykk for at hun ønsker å være noe mer enn eksotisk pynt i en ellers norskdominert kontekst, hvor samisk kultur blir presentert på måter som styres av majoritetssamfunnet. Den mistilliten som hun gir uttrykk for, er en måte å uttrykke ubehaget over å oppleve å bli presentert på måter man selv ikke kjenner seg igjen i. Vi ser her hvordan samisk kultur synliggjøres på måter som er med på å reprodusere stereotypier, snarere enn å gi rom for at samer selv kan være aktive deltakere i byen. Samisk kultur blir fremstilt på en stereotypisk og essensialisert måte som forsterker ekskluderingen av samisk kultur i byen, snarere enn å inkludere den. I intervjuet med Nanna, en samisk skoleelev i Bodø, svarer hun følgende når hun blir spurt om hun har negative erfaringer med å være samisk, for eksempel på skolen:

Før kunne det være småkommentarer fra de andre på skolen, men nå har de skjont at det ikke er så annerledes eller rart å være samisk. Jeg tror at de har lært mer av å bli kjent med meg. Dermed blir ikke det å være samisk så fremmed eller rart. (Nanna, Bodø)

Vi ser her hvordan de andre elevene på skolen har fått et nytt syn på samisk kultur gjennom å bli kjent med Nanna. Som hun sier, er ikke det å være samisk så fremmed eller rart lenger. Hun er for dem blitt et helt menneske, snarere enn en stereotypi. På denne måten kan Nanna skli inn i mengden og oppleve den behagelige følelsen av å høre til. Vi ser her hvordan kunnskap om dagens samiske samfunn og konkrete møter med samer kan være en viktig del av det å gi rom for samisk kultur i byen.

Rom for samisk språk og kultur i byen?

I dette kapitlet har jeg vist hvordan både samisk kultur og norsk kultur er i endring gjennom økt fokus på samisk synliggjøring, samiske aktiviteter og samisk politikk i byene. Som vi ser i det empiriske materialet, er det et motsetningsforhold mellom konstruksjonen av det urbane og forestillinger og stereotyper om hva samisk kultur er. Det viser hvordan stereotyper om samer, hvor samisk kultur gjerne assosieres med noe «autentisk» basert på «tradisjonell kunnskap» og i pakt med naturen, snarere enn en forståelse av kultur som åpner opp for endring. Kapitlet er derfor et forsøk på å løse opp i de forstenede ideene om det imaginært 'naturlige' ved identitetene «samisk» og «norsk», ved å beskrive hvordan også samisk kultur, i likhet med alle andre kulturer, er i konstant endring som et resultat av de samfunnsendringene som også det samiske samfunnet er en del av.

Som jeg har vist i dette kapitlet, har samisk samfunnsliv gjennomgått store endringer. Mens samene tidligere stort sett levde i små lokalsamfunn preget av primærnæringer som reindrift, jakt, fiske og jordbruk, er det stadig flere samer i dag som lever i byer og større tettsteder. Det har også skjedd endringer når det gjelder relasjonen mellom den samiske befolkningen og majoritetssamfunnet. Tidligere var gjerne samisk identitet knyttet til sosiale stigma, noe den norske sosialantropologen Harald Eidheim (1969) viser i sin betydningsfulle studie av samisk identitet i et kystsamfunn i Finnmark på 1950-tallet. I dag er synliggjøring av samisk språk og kultur i stadig mindre grad noe som folk ønsker å skjule, også i det offentlige rom.

Sosialantropologen Kjell Olsen påpeker at det har skjedd en endring i hvordan etnisitet organiseres i tid og rom. Selv om det med unntak av steder dominert av samisk språk og kultur fortsatt er slik i dag at norsk språk og kultur har definisjonsmakten, er det også slik at samisk språk og kultur kan synliggjøres på spesifikke tidspunkter og på spesifikke steder. Hverdagskulturen fremstår ofte som norsk, og de samer, særlig den yngre generasjonen, behersker norsk språk og kultur. Samtidig er ikke samisk språk og kultur stigmatisert i samme grad som før. Når folk velger å ikke bruke for eksempel samisk språk eller samiske klær, handler det ofte mer om pragmatiske hensyn. Samtidig er det en viss kontinuitet i det at samisk språk og kultur fortsatt anses å primært tilhøre privatsfæren med unntak av enkelte institusjonaliserte samiske rom eller dager, som gjerne også defineres av mer standardiserte former for samiskhet (Olsen 2007). Det gjør at det kan være utfordrende for ungdom i byene å skape rom for samisk språk og kultur i sin hverdag.

En annen relevant endringsprosess er endringene som har skjedd når det gjelder hvordan samisk identitet defineres. Mens både den vitenskapelige og etnopolitiske diskursen tidligere var dominert av at man enten ble definert i rene og gjensidig utelukkende kategorier, slik som samisk eller norsk, er den etniske kategoriseringen langt mer kompleks i dag. Det er stadig vanligere å anerkjenne den komplekse etniske situasjonen i nord hvor mange definerer seg samtidig som samisk, norsk, kven eller andre kategorier, og hvor etnisitet blir definert i mer dynamiske og situasjonelle termer (Kramvig 2005, Dankestens 2014).

Vi lever også i en tid hvor diskursen rundt hvem man er på den ene siden defineres av såkalt senmoderne diskurser rundt identitetsvalg og å «være seg selv» (Kramvig 2005), og på den andre siden diskursen i stadig større grad er rettet mot biologi, gener og arv. Her blandes den gamle diskursen om å «ha samisk blod» i hop med moderne teknologi, slik som online slektsprogrammer og DNA-tester. Det er derfor stadig flere som ønsker å definere seg som samisk, etter at generasjonene før dem har forsøkt å skjule sin samiske tilhørighet. I tillegg er det også mange som ikke selv definerer seg som samer, men som likevel er viktige støttespillere og allierte. Disse er også ofte en viktig del av utviklingen av bysamisk kultur og samfunnsniv. Rauna Kuokkanen (2000) påpeker:

Også det å snakke om «tradisjonelle» levesett eller «tradisjonell» kultur kan antyde rasistiske forståelser av en frossen kultur som kan frembringe falske oppfatninger av autentisitet og «tradisjonelle praksiser». Dette fratrer muligheten for utvikling og endring i urfolkskulturer. Endring er naturlig og uunngåelig for alle kulturer og også en forutsetning for en levende kultur. (Kuokkanen 2000, s. 418, egen oversettelse)

For samisk kultur innebærer det i dag at den også i stadig større grad er preget av urbanisering, og at også bysamisk kultur er blitt en viktig del av det samiske samfunnet. Ved å øke kunnskapen om hvordan det samiske samfunnet faktisk er i dag, snarere enn å reprodusere stereotypier, kan man også øke aksepten for at samisk kultur også hører hjemme i en urban kontekst. Vi kan derfor få en dypere forståelse av hva en samisk dekoloniseringsprosess innebærer fra et urbant perspektiv ved å studere hvordan folk reagerer på endringsprosesser.

Vi kan derfor si at det er en tatt-for-gitt maktrelasjon mellom samisk og norsk kultur samt hvem som har definisjonsmakten til å definere det urbane rom, som gjør at samisk språk og kultur oppfattes som malplassert og «out of place» i en urban kontekst. Slik Rauna Kuokkanen (2000) påpeker, kan måten som urfolkskultur fremstilles på, fort ende opp i stereotypier om «autentisitet» og «opprinnelighet», som gjør kulturell og samfunnsmessig endring vanskelig. Det å passe inn innebærer i tråd med Sara Ahmeds begrepspar behag/ubehag (Ahmed 2004b, s. 148) en opplevelse av å sømløst skli inn og nærmest bli en naturliggjort del av stedet. Behag i denne sammenhengen må derfor forstås som en form for følelse av tilfredshet i tilstedeværelsen. Når noe eller noen ikke passer inn, er det noe som skaper ubehag hos både dem som er inkludert og ekskludert, noe som lett kan føre til at de beskrives som uønsket.

Gjennom å studere menneskers emosjonelle reaksjoner på stedlige endringsprosesser kan man derfor analysere hvem eller hva som passer eller ikke passer inn. Når samisk språk og kultur synliggjøres i en urban kontekst, kan det skape reaksjoner siden samisk språk og kultur oppfattes som noe som ikke hører hjemme i byen. Reaksjonene blir derfor noe som kommer fordi noen har krysset en grense for hva som er ansett som normalt og hørende hjemme. Når noe ikke passer inn, blir dette ofte forstått som uønsket. Geografen Anoop Nayak (2011, s. 555) hevder at vellykkede mul-

tikulturelle samfunn er samfunn som lykkes i å skape arenaer for å møtes og bli komfortable i hverandres selskap. En sterk følelse av samhørighet og enhet er noe som ikke oppstår kun gjennom sosial interaksjon, men gjennom følelsesmessig og affektiv kapasitet som bygges opp gjennom å delta i felles aktiviteter over tid. Som Nayak påpeker, er det å skape ulike «møtesteder» hvor mennesker med ulik bakgrunn kan møtes og dele erfaringer, en måte å skape mer inkluderende samfunn på.

I innledningen refererer jeg til Nirmal Puwar (2004: 5) som påpeker at øyeblikket hvor de historisk ekskluderte blir inkludert, er veldig avslørende for hvilke maktforhold som eksisterer i samfunnet. Den diskursive ruraliseringen av urfolk, altså at urfolk uløselig knyttes til ikke-urbane steder, kompliserer den pågående forhandlingen om hva urban urfolkskultur er. Synliggjøring av samisk språk og kultur i en urban kontekst bryter derfor både med de stereotypiske forestillingene om hva samisk kultur er, og forventningene til hva som passer inn, eller ikke passer inn i det urbane rom. Ved å studere samisk urban stedsutvikling og endringsprosesser i byene gjennom Sara Ahmeds (2004b) begrepspar behag/ubehag blir det tydelig hvordan samisk og norsk kultur vurderes ut fra ulike kriterier. Det å føle seg komfortabel og passe inn i byen er et privilegium som gjerne ikke anerkjennes eller legges merke til av dem som innehar det.

På samme måte som det norske samfunnet er i kontinuerlig endring og ikke er likt som det var for hundre år siden, har også det samiske samfunnet gjennomgått store endringer. Om samisk språk og kultur skal bli en del av byene som steder, må man også gi rom for det i det offentlige rom, slik at også ikke-samer kan ta del i og ha positive opplevelser med samisk språk og kultur. Snarere enn å assosiere samisk kultur med eksotisk annerledeshet som ikke passer inn, kan det på den måten bli en del av det som definerer hva byene er. Endring er noe som skjer i alle kulturer, og trenger ikke nødvendigvis være noe negativt. Det viktige her er at endringsprosessene skjer på måter som innebærer at den samiske befolkningen opplever at de er aktive deltakere med mulighet til å ta styring i sin egen hverdag.

Litteratur

- Ahmed, S. (2004a). Affective Economies. *Social Text*, Vol. 22 (2), s. 117–139. https://doi.org/10.1215/01642472-22-2_79-117
- Ahmed, S. (2004b). *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Andersen, C. (2013). Urban Aboriginality as a Distinctive Identity, in Twelve Parts. E. Peters, og C. Andersen (red.) *Indigenous in the City. Contemporary identities and cultural innovation*. Vancouver/Toronto: UBC Press, s. 46–68.
- Anderson, K. og Smith, S. (2001). Editorial: Emotional Geographies. *Transactions of the Institute of British Geographers*, N. S 26(1), s. 7–10. <https://doi.org/10.1111/1475-5661.00002>
- Bjørklund, I. (1985). *Fjordfolket i Kvæningen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bodø kommune og Sametinget (2015). Avtale mellom Bodø kommune og Sametinget. Hentet fra: <https://www.sametinget.no/Politikk/Samarbeidsavtaler/Byavtaler> (Lest av 18.09.2018).
- Brochmann, G. (2010). Innvandring og det flerkulturelle Norge. I. Frønes og L. Kjølørød (red.) *Det norske samfunn*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Buda, D. (2015). *Affective Tourism: Dark Routes in Conflict*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315742786>
- Burawoy, M. (2000). *Global ethnography – Forces, connections and imaginations in a post-modern world*. Berkeley: University of California Press.
- Christiansen, L. B., Frydendahl, B. og Pedersen, C. H. (2013). Vendinger mod følelser og affekt. *Kvinder, Køn og Forskning* Vol. 34, s. 3–8. <https://doi.org/10.7146/kkf.v0i3-4.28157>
- Cresswell, T. (1996). *In placelout of place: geography, ideology, and transgression*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Cresswell, T. (2004). *Place – a short introduction*. Malden: Blackwell.
- Dale, B. og Berg, N. G. (2013). Hva er stedsidentitet, og hvordan fanger vi den opp? A. Førde, B. Kramvig, N.G. Berg og B. Dale (red.) Å finne sted. Metodologiske perspektiver i stedsanalyser (s. 23–41) Trondheim: Akademikernes forlag.
- Dankertsen, A. (2014). *Samisk artikulasjon: Melankoli, tap og forsoning i en (nord)norsk hverdag*. Ph.d.-avhandling, Universitetet i Nordland.
- Enerstvedt, V. og Mikkelsen, M. (2012, 28. november). Statsråd om sameskilt-hærverk: – Veldig lei meg. VG. Hentet fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/statsraad-om-sameskilt-haerverk-veldig-lei-meg/a/10048391> (Lest av 20.1.2018).
- Fangen, K. (2010). Multilokalt eller komparativt feltarbeid. Ulike nivåer for sammenligning i et europeisk prosjekt om unge innvandrere. D. Album, M. N. Hansen og K. Wideberg (red.) *Metodene våre. Eksempler fra samfunnsvitenskapelig forskning*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 189–204.
- Grønlie, R. (2011, 5. februar). Karlsten: – Vil ikke bli ordfører i Bådådjo. *Avisa Nordland*. Hentet fra: <https://www.an.no/nyheter/karlsten-vil-ikke-bli-ordforer-i-badadjo/s/1-33-5479626> (Lest av 20.1.2018).
- Hemmings, C. (2005). Invoking Affect. Cultural theory and the ontological turn. *Cultural Studies* Vol. 19 (5), s. 548–567. <https://doi.org/10.1080/09502380500365473>

- Hemmings, C. (2012). Affective solidarity: feminist reflexivity and political transformation. *Feminist Theory*, Vol. 13 (2), s. 147–161. <https://doi.org/10.1177/1464700112442643>
- Hjort, J. J. (2014, 17. februar). Hjort slår tilbake mot samekritikk. *Nordlys*. Hentet fra: <http://www.itromso.no/nyheter/article9170599.ece> (Lest av 14.7.2017).
- Hjort, J. J. (2016, 21. oktober). Same faen. *Nordlys blogg* Hentet fra: http://blogg.nordlys.no/hjort_r_hjort/same-faen#.WAv1jdIXekw.facebook (Lest av 14.7.2017).
- Hætta, K. (2011, 5. november). Debatten har på en måte blitt vrent. *NRK Sápmi*. Tilgjengelig fra: https://www.nrk.no/sapmi/_-pa-en-mate-en-vrengt-debatt-1.7863758 (Lest av 14.7.2017). <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3378-2017-01-02>
- Jonassen, T. (2011, 7. februar). Vil ha skilt fjernet. *iFinnmark*. Hentet fra: <https://www.ifinnmark.no/nyheter/vil-ha-skilt-fjernet/s/1-30002-5481356> (Lest av 26.1.2018).
- Karlsen, H., og Andersen, S. (2011, 24. april). Samisk skilt sporløst borte. *NRK Nordland*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/nordland/samisk-skilt-sporlost-borte-1.7606860> (Lest av 22.1.2018).
- Kramvig, B. (2005). «The Silent Language of Ethnicity» i *European Journal of Cultural Studies* Vol. 8(1), s. 45–64. <https://doi.org/10.1177/1367549405049491>
- Kramvig, B. og Førde, A. (2013). Utforskning og improvisasjon – hvordan studere stedlig innovasjon. A. Førde, B. Kramvig, N. G. Berg og B. Dale (red.) *Å finne sted. Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Trondheim: Akademikernes forlag.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2018). *Samelovens språkregler og forvaltningsområdet for samisk språk*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/samiske-sprak/samelovens-sprakregler-og-forvaltningsom/id633281> (Lest av 15.11.2018).
- Kuokkanen, R. (2000). Towards an Indigenous Paradigm. *The Canadian Journal of Native Studies* Vol. 20 (2), s. 411–436.
- Larsen, D. R., Mandal, R. og Pulk, Å. (2011, 8. februar). Skremt over hat mot samene. *NRK Sápmi*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/sapmi/skremt-over-samehatet-1.7498612> (Lest av 20.1.2018).
- Larsen, D. R. (2011, 4. november). Sameforening melder grov samehets. *NRK Sápmi*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/sapmi/sameforening-melder-grov-samehets-1.7862159> (Lest av 14.7.2017). <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3378-2017-01-02>
- Massey, D (1994). *Space, Place and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Massey, D. 1996 [1991]. A global sense of place. S. Daniels og R. Lee (red.) *Exploring Human Geography: A Reader* (s. 237–245). London: Arnold.
- Nayak, A. (2011). Geography, race and emotions: Social and cultural intersections. *Social and Cultural Geography* Vol. 12(6), s. 548–562. <https://doi.org/10.1080/14649365.2011.601867>
- Nordeng, S. (2011, 25. oktober). Trekker søknaden om å bli samisk forvaltningsområde. *Nordlys*. Hentet fra: <https://www.nordlys.no/nyheter/trekker-soknaden-om-a-bli-samisk-forvaltningsomrade/s/1-79-5782832> (Lest av 14.7.2017).
- Olsen, K. (2007). When Ethnic Identity is a Private Matter. *Journal of Ethnology and Folkloristic* Vol. 1(1), s. 75–99.

- Oslo kommune og Sametinget (2016). Samarbeidserklæring mellom Oslo kommune og Sametinget. Hentet fra: <https://www.sametinget.no/Politikk/Samarbeidsavtaler/Byavtaler> (Lest av 18.09.2018).
- Pedersen, P. og Nyseth, T. (2015). Innledning. P. Pedersen og T. Nyseth (red.) *City-Saami. Same i byen eller bysame? Skandinaviske byer i et samisk perspektiv* (s. 11–30) Kárášjohka: ČálliidLágádus.
- Peters, E. og Andersen, C. (2013). Conclusion: Indigenizing Modernity or Modernizing Indigeneity? E. Peters og C. Andersen (red.) *Indigenous in the City. Contemporary identities and cultural innovation* (s. 377–387). Vancouver/Toronto: UBC Press.
- Puwar, N. (2004). *Space Invaders. Race, Gender and Bodies out of Place*. Oxford: Berg.
- Røe, P. G. og Vestby, G. M. (2013). Sosiokulturelle stedsanalyser: teorigrunnlag og metodologi. A. Førde, B. Kramvig, N. G. Berg og B. Dale (red.) Å finne sted. Metodologiske perspektiver i stedsanalyser (s. 43–61). Trondheim: Akademikernes forlag.
- Ryan, Anne Wally og Wollan, Gjermund (2013) Festivals, landscapes and aesthetic engagement: A phenomenological approach to four Norwegian festivals. *Norsk geografisk tidsskrift* Vol. 67, s. 99–112.
- Tromsø kommune (1996). Sak 194/96 Handlingsplan for samisk kultur og næring i Tromsø. Vedtatt 11.12.1996.
- Tromsø kommune (2010). Sak 159/10: Hva det vil innebære, og konsekvensene av at Tromsø kommune innlemmes i forvaltningsområdet for samisk språk. Vedtatt 15. desember 2010.
- Tromsø kommune og Sametinget (2013). Avtale om samarbeid mellom Tromsø kommune og Sametinget/Sámedikki ja Romssas suohkana gaskasaš ovttasbargošiehtadus. Hentet fra: <https://www.sametinget.no/Politikk/Samarbeidsavtaler/Byavtaler> (Lest av 18.09.2018).